

RECENZII

Carte de căpătâi¹

Nicolae Brândus

Editura EIKON a avut o remarcabilă inițiativă publicând (republicând) recent o carte apărută în 1997 și dispărută aproape 20 de ani din spațiul public, deși la vremea respectivă a fost onorată și unanim apreciată. Și nu este singurul caz: este soarta ce pare fatală, a multor evenimente similare care la momentul apariției stârnesc interesul general, spre a deveni o efemeridă înlocuită a doua zi de alta la fel, într-o lume culturală unde lipsa memoriei

pare endemică și unde se trăiește doar clipa, un gol umplându-se cu altul, într-o sarabandă fără sfârșit...

¹ Irinel Anghel - *Orientări, Direcții, Curente ale muzicii românești din a doua jumătate a secolului XX*, Editura Eikon, 2018

Cercetând azi, aici și acum cartea d-nei Irinel Anghel despre care este vorba, îmi este clar de ce în cercurile de muzicieni de toate categoriile, aceasta a deținut un loc privilegiat datorită subiectului pus în discuție, și anume *Orientări, Direcții, Curente* - constituindu-se ca o privire de ansamblu cuprinzătoare asupra prezenței muzicii românești pe plan internațional în ultima jumătate a secolului trecut.

Autoarea intenționează să surprindă TOT și în mare măsură o face, fiind lipsită de orice prejudecăți. Nivelul corect și obiectiv la care tratează subiectele, autori și opere, se remarcă prin luciditate și probitate, printr-o consistență teoretică de luat bine în seamă. Nu citești păreri personale, ci iei contact nemijlocit cu probleme expuse rațional și obiectiv, așa cum sunt. Și autoarea are capacitatea de a o face totodată strict personalizat, ca muzician și creator. Cartea este o operă de cunoaștere, adâncire și edificare conform unor norme general valabile și aplicabile într-o cercetare asupra a ceea ce este și nu pare a fi într-un fel sau altul. Drept care, autoarea nu "comentează" ci spune lucrurilor pe nume: este o mare calitate în a reuși să te detașezi de tine însuși și a-ți cultiva obiectivitatea în deplină luciditate. Evident, lucrurile sunt așa cum le vezi, dar depinde de fiecare măsură în care ești capabil să vezi **în** obiect, să te identifici cu el și să-l *vorbești*. Nu odată am afirmat că orice comentariu despre ceva ce este sau nu este cuvânt (scris sau rostit) se înscrie într-o beletristică de idei (!). Filosofia nu-i altceva, în lipsa unei metode epistemologice riguros alcătuită după criteriile de ordin științific, unde lucrurile se petrec după alte rigori. Dar asta e altă discuție... În teoria cunoașterii distingem și aserțiuni care stabilesc că nu există idei adevărate sau false, ci pur și simplu idei... Ar fi o aplicație logică a principiului Terțului inclus, despre care doctrina Transdisciplinarității ne furnizează toate datele.

Iradiind cumva în textele de diferiți autori, așa cum apar în cartea d-nei I.A., am putea înfățișa dihotomia Natură-Cultură (falsă, după părerea mea) nu atât în situații "când cultura devine natură" - după Anatol Vieru -, ci ca o problemă transdisciplinară legată de Niveluri de Realitate în care se înscrie experiența umană. Prin abandonarea principiului logicii

terțului exclus și a adoptării celui inclus, s-ar putea naște ideea că totul este posibil, cercetarea Realității desfășurându-se strict pe planul estetic. Adică, conform lui Umberto Eco, interpretarea ar deveni infinită... Basarab Nicolescu demonstrează eroarea acestui punct de vedere, observând că este vorba despre înlocuirea unei logici cu alta, ambele definite formal după similare criterii de auto-consistență. Ne vine în minte în sensul de mai sus și anume că “totul devine posibil”, fraza lui John Cage de la Darmstadt din anii '50 (ca răspuns la părerea unora și altora că “oricine poate face asta”) care spunea: “oricine dar nu fiecare”(!). Sens în care am afirmat și eu odată că prostia totală se poate bine defini ca *limită non-arhetipică*...

Drept care și din multe alte puncte de vedere, nu pot decât să-i dau credit total d-nei I.A. în ce privește studiul aspectului arhetipal din muzica românească a perioadei respective. Deși subiectul nu m-a preocupat în mod direct, l-am parcurs ca atare în afara oricărei “beletristici de idei” căreia i-am dat exact respectul cultural cuvenit. Mă refer la o literatură, uneori de înaltă calitate estetică, dar care nu rezolvă nimic deoarece perorația se dezvoltă pe un același Nivel de Realitate, prezentând obiectul trunchiat. Comentariile privind literatura muzicală românească, și nu numai, reclamate de la această orientare estetică arhetipală, cu toate formele și denumirile în uz: minimală, repetitivă, uneori “plasmatică”, orfisme de toate tipurile [de escrocherie], muzică imaginară, muzică-memorie, muzică-gest și câte și mai câte, rămân fie ca elucubrații învăluitoare, fie ca deșeuri poetice, adică orice altceva decât un studiu coerent, după o metodă epistemologică clară, al operei muzicale propriu zise. Gratuități, uneori de o aleasă ținută intelectuală, prin care se eludează tocmai aspectul existențial al operei artistice. Drept care, toate cuvintele despre muzica și despre propria creație a unora și altora trebuie bine stocate la locul cuvenit și despre opera (lor) culturală ar trebui să “vorbim” altfel. Între Nivelurile de Realitate care compun experiența cunoașterii umane, se stabilesc dihotomii existențiale și funcționale care ar trebui bine și altfel puse în lumină. După cum am mai menționat, doctrina transdisciplinarității ne oferă în

acest sens, un instrument coerent de resetare a unor fixații de gândire și de limbaj.

Una dintre calitățile de seamă ale studiului întreprins de d-na I.A. este fără îndoială (cu o singură excepție, eventual) o anume "egalitate de șanse" atribuită fiecărui subiect supus cercetării. Atitudinea autoarei față de fiecare temă enunțată este strict obiectivă, chiar impersonală de cele mai multe ori. Sunt prezentate fapte, apariții, doctrine, evenimente, în mod direct și fără evaluări critice: "imparțial ca tot Românul" (daca mi se permite citatul...). Tratarea cu egală aplicație muzicologică a fiecărei teme și autor reprezentant al uneia sau alteia, este una din calitățile majore ale acestei cărți de căpătâi. Mi se pare mai ales benefică, printre altele, prezentarea avangardei anilor '50-'60 și a celor două valuri care au compus-o și definit-o în mișcarea muzicală românească. Autoarea surprinde cu deosebită finețe în ce și cum cele două generații care au compus-o, au circumscris o largă arie de cuprindere a noului în practica muzicală din România post-belică. Această temă, în comentariile mai mult sau mai puțin "standard", mai autorizate sau mai de conjunctură, se cam limitează la un așa zis "grup al celor patru"! (unde ești tu Țepeș Doamne!...). Mă gândesc la bietul Celibidache, specialist în înjurăturile adresate colegilor de breaslă, mari dirijori de fapt, catalogându-i drept "coca cola"... Cam despre așa ceva e vorba și, în mare, cam asta reprezintă memoria colectivă. Pe această temă, adevărul îl deține fără îndoială d-na I.A., chiar dacă afirmă că este bântuită de îndoiala de a nu fi susținut tot ce trebuie și de a fi omis una și alta. Adăugând și fragmentele de tip [...], etc, si alții (altele)], cu deschiderile de rigoare, putem afirma în deplină siguranță că în carte găsim TOT. Având totodată convingerea că un asemenea subiect nu poate fi epuizat. Cartea, oricum se afirmă ca una dintre cele mai valoroase și [complete] - chiar între ghilimele - cercetări muzicologice aplicate asupra subiectului și se constituie într-un îndreptar întru totul bine venit în muzicologia românească privind situația muzicii noi a perioadei 1950 – 1997, cu incursiuni și înainte și după anul apariției.

Cartea conține un număr extins de texte de autor (cuvinte) datorate unor compozitori de seamă ai acestei

perioade : Anatol Vieru, Pascal Bentoiu, Ștefan Niculescu, Aurel Stroe, Octavian Nemescu, Horațiu Rădulescu, Costin Mioreanu, Costin Cazaban, Mitrea Celarianu etc. Texte splendide ce se constituie într-o literatură aleasă. Mi se pare interesant periplul literar alcătuit de autoare în prezentarea acestor mostre poetice personale, mai consistente sau mai succinte, care definesc cu pregnanță *mentalități și utopii numai bune de crezare* (vezi beletristica de idei....). Și, cu un plus de uimire constat cum toate evoluează în largi peripluri spre un cuvânt aproape magic: CÂNTEC !!! – găsiți dvs. pagina aproape de sfârșitul cărții.

Ah!

Aceasta mă determină să trec în zona [.....] a cărții și să-mi evoc anii '70. Am publicat la începutul acestei perioade în Revista Muzica, un studiu intitulat *Despre Cântare*, în care am stabilit o dihotomie între ceea ce în muzică **sună** și ceea ce **cântă!** Nu dezvolt aici această problemă, doritorii o pot rezolva cercetând literatura clasică românească. Atât acest articol, precum și cartea publicată în 1984 la Editura Muzicală, *Interferențe*, care îl conține totodată cu teza mea de doctorat, au trecut neobservate și au dispărut cf. modelului cultural autohton la care m-am referit în primele rânduri ale acestei recenzii. Trecând mai departe: în aceiași primi ani ai deceniului 7, în lucrarea de teatru instrumental INFRAREALISM, am conceput și definit o serie de noi categorii de muzică: imaginară, muzica-memorie, accepțiuni ale tăcerii în enunțul muzical (pauza activă și pasivă) definind un proces mental apt a fi cunoscut și inclus în opera muzicală. Termenii au mai circulat în diverse accepțiuni (poetice) și pe la alți colegi din generațiile vremii. Nimic legat metaforic de acest proces creator și creativ în actul formării operei muzicale în ce mă privește ci pur și simplu indicațiuni de comportament interpretativ. O poetică în desfășurare muzicală. Ca atare am evitat orice beletristică de idei și alte istorioare de povestit, inutile funcționării acestui fenomen cultural. Am descris fără ambiguitate cum acest proces poate avea loc și am preconizat deschiderea liberă a acestuia în subiect.

O altă capcană a perioadei studiate în cartea d-nei I.A. ține de logică: sunetul nu este și nu poate fi o metaforă a unei ideologii de orice altă natură, având o compoziție existențială proprie și ireductibilă. Și anume, Cântarea, acel recurs ontologic la “a fi sau a nu fi” prin situarea la acel plan de Realitate prin care accesul la CÂNTAREA FUNDAMENTALĂ devine posibil. Ar fi de dorit să sistăm (pe cât se poate) jocul cu vorbele (metaforele), cu tot felul de fixații filologice, și să deschidem altfel porțile ontologice ale sunetului. După Basarab Nicolescu, artizanal, poetic... Dar tributari metodei, rigorii și experimentului edificator adevărului (logicii transdisciplinarității). Altfel, ne vom învârti tot în jurul cozii, într-o Realitate unidimensională, cu toată literatura de resort, ignorându-ne. Problema se deplasează de la estetic la **etic**...

Nu aș putea încheia rândurile de față fără a mă mai referi punctual la unele zone [...] din cartea d-nei I.A. Pot fi luate sau nu în seamă.

Până în anii '97, s-au produs un număr impresionant de lucrări vocal-simfonice, în cea mai mare parte, la comandă politică. După știința mea, trei s-au constituit în evenimente artistice de excepție: este vorba despre oratoriile *Tudor Vladimirescu* de Gheorghe Dumitrescu, *Cântare Omului* - pe versuri de Maiakovski de Tiberiu Olah și *Strigoii* - pe versuri de Eminescu de Nicolae Brânduș. Toate au reprezentat în istoria muzicii din această perioadă, momente de vârf, independent de ideologia vremii. Prima lucrare se distinge prin patosul național, cea de a doua printr-o scriitură la zi, de o înaltă calitate artistică iar cea de a treia, printr-o sinteză, i-aș zice exhaustivă, a tuturor coordonatelor care au format Muzica Nouă (vezi școala de la Darmstadt) într-o perioadă de început a anilor '50-60 ai secolului trecut. Lucrarea, al cărei titlu a trebuit schimbat datorită imbecilității decidenților culturali ai perioadei, în *Logodna* și a trebuit să fie special înregistrată la Radio spre a deveni prezentată ca “operă-pantomimă”, adică ceea ce nu este!, a fost concepută ca un oratoriu cu 3 grupe instrumental – corale extinse, soliști și surse electronice, într-o alcătuire serială-dodecafonică cu moduri complementare asemenea, elemente aleatorice etc. Cam TOT se găsește în *Strigoii* lui

Eminescu din această alcătuire, minus sugestia de prezentare a acesteia într-o grotă cu multiple arcanе de către o formație cu peste 300 de participanți și 3 dirijori... A fost lucrată 2 ani (1968-70) spre a fi abandonată în cine știe ce muzeu al uitării...

Cartea d-nei I.A. **de căpătâi**, așa cum este, rămâne pentru muzicologia noastră. un eveniment demn de a fi bine adus la cunoștința publicului larg. Este un model de știință și cunoaștere, o panoramă și o criptogramă în același timp, a unui fenomen artistic-cultural dezvoltat într-o jumătate de secol. Avem nevoie azi, de o schimbare esențială de paradigmă și de noi modele epistemologice în cercetarea muzicală, care se reclamă cu pregnanță. Și de un tineret studios care să se înhame substanțial în această treabă. Altfel, vom îngroșa doar ceea ce știm cu alte futilități....

Toata prețuirea autoarei!

SUMMARY

Nicolae Brânduș

A Paramount Book

Irinel Anghel's book – *Orientări, Direcții, Curente ale muzicii românești din a doua jumătate a secolului XX* [*Orientations, Directions, Trends of the Romanian Music of the Second Half of the Twentieth Century*] – is a musicological event worthy of being well brought to the attention of the general public. It is a model of knowledge, and at the same time the panorama and cryptogram of an artistic and cultural phenomenon developed over half a century. The author aims to capture EVERYTHING, and to a large extent she does, devoid of any prejudice. The correct and objective level at which she treats subjects, authors and works distinguishes itself through lucidity and honesty, through noteworthy theoretical solidity. The reader does not receive personal opinions, but is directly confronted with various issues expounded rationally and objectively, presented as they really are. And the author can do this in a very personal way, in her capacity as musician and creator. This book is a work of knowledge, of in-depth exploration, and of edification according to certain generally valid norms, applicable to the research of what *is*, and not only of what *seems to be* one way or the other.